

Ivana Gundulića, Petra Hektorovića, Andrije Kačića Miošića i dr. U vezi sa sistematizacijom balade zadržava se na makedonskim, a prije svega na sistematizaciji provedenoj u zborniku Miladinovaca, gdje su balade svrstane u grupu ŽALOSNIH PJESAMA. Penušliski primjećuje da su žalosne pjesme u zborniku pristune i u svim ostalim grupama, s izuzetkom grupe smiješnih pjesama. Zbog toga smatra, na primjer, da su svih deset samovilskih pjesama balade, ali i prvih deset iz grupe pod naslovom DRUGE STARE itd. Prema njegovu mišljenju najveći broj balada iz zbornika je iz grupe JUNACKIH PJESAMA kojih ima više negoli u grupi ŽALOSNIH. Na temelju toga Penušliski zaključuje da "Konstantin Miladinov nije imao sigurnu predodžbu o širokoj tematskoj rasprostranjenosti balada kao posebnog tematskog žanra". Analizirajući problem porijekla baladeskih motiva napominje da je "i u našim danima balada relativno dosta raširena u makedonskoj sredini". Pored toga zaključuje da se najveći broj balada pjeva za vrijeme pojedinih praznika i svadbi, a da su to najčešće one u kolu jer "u orovodnoj osnovi balada leži kolektivni način njihovog ostvarenja, te su baš ta dva elementa pridonijela da se sačuvaju". U takvom kontekstu smatra zanimljivom spoznaju Mire Sertić u studiji Geneza balade u narodnoj i pismenoj književnosti, Zagreb, 1968. Nakon zaključka da problem još nije riješen, kaže da su za stvaranje pojedinih baladeskih motiva bili ključni faktori način života i osnovno zanimanje stanovništva, a kao primjer navodi Zapadnu Makedoniju, gdje su najrašireniji baladeski motivi iz svakidašnjega života ljudi. Prenošnje balada iz jednog u drugi kraj smatra jednim od načina širenja balada, što je istovjetno prenošenju iz drugih južnoslavenskih naroda kao i iz drugih susjednih naroda u novu sredinu. U nastavku se balade uključene u ovaj zbornik klasificiraju u tri skupine: mitološke, povijesne i iz života obitelji [semejne], uz napomenu da "i ova klasifikacija dopušta da se u pojedine gru-

pe mogu uključiti i pojedinačno analizirati, gotovo s beznačajnim odstupanjima, sve grupe motiva iz spomenute internacionalne klasifikacije balada". Autor navodi da su motivi iz mitoloških balada vrlo često internacionalni kao u pripovijetkama, što znači da se istraživanju geneze ne može pristupiti unificirano.

Najstarijim baladeskim motivima smatra one što izražavaju narodna vjerovanja i shvaćanja nebeskih tijela kao i one o prirodnim pojavama. Za ilustraciju svojih zaključaka koristi se primjerima iz ostavštine sakupljača makedonskog narodnog stvaralaštva - Miladinovih, Verkovića, Šapkareva, Cepenkova, Molerovih i dr.

O baladama koje su motivski povezane sa zmajem, Penušliski smatra da su najčešći njihov izvor pripovijetke i legende. Isto mišljenje ima i o baladama koje se odnose na Kraljevića Marka, kao i o onima s motivom o sudbini i sreći [str. 45].

Toj grupi pjesama priključuje i pjesme s metamorfozom [a kao najljepše makedonske balade navodi balade Jana Kukavica, Bezdušna Neda na kojima se zadržava u analizi], o različitim životinjama i pticama, te balade s religioznim sadržajem. Većinu navedenih primjera preuzima od Miladinovih.

Termin povijesnih balada koji se upotrebljava u ovom radu, autor prihvaća "zbog njegove internacionalne usvojenosti". Penušliski se, inače, u ovom problemu slaže s Kravcovim [Slavjanskaja balada], jer je u ovom slučaju više riječ o folklornom historicizmu, a ta se dva pojma ne podudaraju. Zatim upozorava na nužnost periodizacije makedonske povijesne balade, a kao najbolji način prihvaća kronološki princip kojim se poslužio Vuk Stefanović Karadžić u srpskoj epskoj poeziji. Penušliski u ovom radu dijeli makedonske povijesne balade na 1. balade s motivom robovanja Turcima i 2. balade s temama revolucionarne borbe za oslobođenje. Makedonske balade s temom robovanja Turcima, prema njemu, imaju gotovo zajedničku tematskoslužnu

osnovu s odgovarajućim baladama drugih slavenskih naroda, a posebno onih koji su imali istovjetnu sudbinu da robuju Turcima stoljećima. U objašnjenjima se poziva na Putilova [str. 60].

U ovom se radu najstarijim baladama smatraju one čiji se sadržaj odnosi na prve tragične sukobe s Turcima. Baladeskni se motiv zauzimanja Budima [Prezemenjeto na Budim] javlja u najviše varijanti u Pirinskoj Makedoniji, što upućuje i na jednu drugu mogućnost: da nije u pitanju mađarski Budim, nego maleševski porušeni srednjovjekovni grad Budim, čiji ostaci i danas postoje. Selo Budinarci smješteno je na području bivšega grada i vjerojatno vuče svoje porijeklo od njega. To se mišljenje, prema Penušliskom, suprotstavlja mišljenju bugarske znanosti u kojoj se motiv tretira kao inspiracija na temelju borbe Mađara s Turcima u prvoj polovici XVI stoljeća. [I da je "Bela Jana" mađarska kraljica Izabela, udovica kralja Ivana Zapolje, koju je sultan Sulejman poslao u zatočeništvo.]

Najustrajniji "baladeskni motivi s temama robovanja jesu oni u kojima se opjevava tragična sudbina nasilnog odvođenja u ropstvo djevojaka, momaka i nevjesta".

Autor smatra da makedonske balade o oružanoj borbi uglavnom spadaju u hajdučke pjesme i pjesme iz prvog i drugog svjetskog rata, što znači da im pripadaju i pjesme iz NOB-a. Po svojim općim osobinama te balade su isprepletene s povijesnim baladama, pa se mogu smatrati njihovim kontinuiranim dijelom. U najvećem dijelu balada s tematikom revolucionarnog otpora dominira herojski tragični kraj pojedinih povijesnih ličnosti. U naše su vrijeme najpopularnije narodne pjesme balade o pojedinim borcima koji su poginuli u borbi za oslobođenje makedonskog naroda. Kao primjeri navode se Crna čuma se zadade i Lele Jano, lele milo čedo čiji se sižeji odnose na smrt legendarnog vođe makedonskoga revolucionarnog pokreta - Goce Delčeva. Takve su i pjesme o pogibiji istaknutog heroja Ilindenskog

ustanka Pitu Gulija i dr.

O baladama iz života obitelji kaže se da i po brojnosti i širini sižeja imaju središnje mjesto u makedonskoj narodnoj poeziji. Te balade autor dijeli u dvije grupe: ljubavne i obiteljske, s time da pojedini motivi imaju u prvom redu socijalni karakter. Ljubavne balade imaju ograničen tematski raspon: nesretnu ljubav, nedopuštenu ljubav, provjeru ljubavi, ubojstvo i slično. Autor za ovu grupu balada ističe da je nevjera najčešći motiv, kao uostalom u makedonskim pjesmama uopće, s time da lirski element ima prednost pred epskim.

Osnovni sižeji u obiteljskim baladama su kletve i mržnja između pojedinih članova obitelji, vjernost i nevjera u braku, jalovost i slično. Od internacionalnih baladeskih sižeja iz ove grupe u makedonskom baladeskom repertoaru najrasprostranjeniji su sižeji djevojke vojnika, muža na svadbi svoje žene, žene koja oslobađa muža iz tamnice, brata koji nalazi svoju sestru u ropstvu i drugih.

Među makedonskim baladama sa sižejem bratskog rastanka, osim poznatih balada zapisanih u prošlosti, autor navodi i suvremene verzije. Jedna od njih je samo malo drugačije oblikovana od najstarije objavljene balade u južnoslavenskoj narodnoj poeziji, a to je Kraljević Marko i brat mu Andrijaš o kojoj govori Maja Bošković - Stulli u Usmenoj književnosti kao umjetnosti riječi.

Potencirani socijalni sadržaj imaju makedonske pečalbarske pjesme. Mnoge balade s tom tematikom potječu iz našeg vremena.

U prilogu se nalazi 186 balada od kojih je 10 iz suvremenih zapisa Arhiva Instituta za folklor "Marko Cepenkov" iz Skopja.

ALEKSANDRA POPVASILEVA

[Preveo: Borislav Pavlovski]